

rijski važno i indikativno, ne piše o karakterologiji Jugoslavena, već o psihičkim tipovima južnoslovenskih naroda. Razlika, u odnosu na Dvornikovića, naizgled sitna, suptilna, a zapravo suštinska. Prema njegovoj koncepciji postoje važne razlike u etnopsihičkim profilima južnih Slovena, odnosno postoje različiti psihološki tipovi /4 osnovna/, unutar kojih postoje »varijeteti«, a opet unutar ovih različite »grupe«. Ovo iznijansirano i uravnoteženo stanovište je empiriji najpriljubljenije i u istraživačkom pogledu heuristički najplodnije. To, ne znači da ne postoje zajedničke psihičke osobine jugoslovenskih naroda, ali do njih tek valja postepeno, induktivno doći, a ne aksiomatski, unapred postulirajući ih. Srodnosti južnih Slovena su velike i bitne pre svega u jeziku, na-

stven sklop crta karaktera Jugoslavena jeste uverenje da čvrstina i stabilnost jedne političke i državne zajednice počiva na jedinstvenom psihološkom ustrojstvu njenih građana. Ali videli smo da je to zablude. Zdravija i čvršća osnova novog vida jugoslovenstva jeste priznavanje, poznavanje i poštovanje različitosti nacionalnih karaktera, a ne nivelisanje njihovo ili svodenje na jedan, ma koji, prototip. Kao što se u politici pokazalo kao neodrživa iluzija da je garant stabilnosti partijski monizam tako je i u učvršćivanju psihološkog jedinstva Jugoslavije mnogo delotvornije otvoreno ukazati i poštovati pluralizam nacionalnih mentaliteta, kako bi se međusobno bolje razumeli i kako bi smo razumnije vodili dijalog. Ovo, razume se, ne znači veru u nekakvo idilično jedinstvo u

Cvijića koji je sve ovo vizionarski dobro sagledao, za njega su sve to prolazne pojave. I još nešto, po njegovom lucidnom sudu mnogi političari, zbog svojih uskostranačkih pragmatičkih i sebičnih interesa, opiru se ideji jugoslovenstva i namerno raspiruju strasti i nacionalne antagonizme. »Oni svaku pojavu koja ne ide u prilog njihovoj partijskoj politici vide kao najveću opasnost za narodno i državno jedinstvo i kao početak sloma čije će nas ruševine sve zatrtati«. Cvijić, međutim, i ovde optimistički veruje da će narod uspeti da sagleda providne egoističke korene ove nametnute apokaliptičke vizije i da se neće zavesti retorikom tog »pretvornog i agitatorskog pesimizma«. Nadajmo se da ovaj Cvijićev optimizam nije bio lišen realne osnove. A zaista vera ovog ve-

NOVEKNJIGENOVEKNJIGENOVEKNJIGENOVEKNJIGENOVEKNJIGENOV

o demokraciji iz prve ruke

Aleksis de Tokvil, O DEMOKRATJI U AMERICI, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, CID Trogat, 1990. S francuskog; Živojin Živojinović.

milan tripković

Da se naše društvo nalazi u fazi intenzivnog traganja za pravim putevima demokratskog preobražaja svedoči, između ostalog, i podatak da se, posle toliko godina čekanja, najzad prevode neka kapitalna dela iz političke sociologije. Kao što smo prošle godine, nakon trista godina od rođenja Sarl-Luj Monteskjea i dvesta godina od Francuske revolucije, po prvi put na srpskohrvatskom jeziku dobili celovit prevod njegovog dela O duhu zakona (1748), tako smo ovaj put dobili prevod ne manje čuvene knjige Aleksisa de Tokvila O demokratiji u Americi.

Našim čitaocima je sigurno poznato da je Aleksis de Tokvil (1805—1859) bio francuski filozof politike i prava liberalističke orijentacije, koji je izvesno vreme (1831—1833) boravio u Americi, a potom i u Engleskoj, na osnovu čega je napisao svoje glavno delo O demokratiji u Americi (I deo je nastao 1835., a II deo 1840. godine), čiji se prevod sada objavljuje i kod nas. Od ostalih njegovih dela, koja su, nakon autorove smrti, sabrana i objavljena u devet svezaka (1860—1866) treba još pomenuti knjigu Stari režim i revolucija, iz 1856. godine.

U knjizi, koja je predmet našeg razmatranja, Aleksis de Tokvil zastupa tezu da se demokratija neminovno širi sa tekovinama civili-

zacije i prosvete, te da se evropska društva, a pre svega francusko, do kojeg mu je, prirodno, najviše stalo, mogu u tom pogledu ugledati na Ameriku i osloniti na njena iskustva, mada smatra da se dostignuća američke demokratije, koja takode nije savršena, ne mogu jednostavno kopirati i doslovno primenjivati, budući da su ona specifična, tj. saobražena osobnostima tog društva i njegove istorije.

De Tokvil se, naime, zalaže za stabilizaciju političkih prilika u Francuskoj, nakon velikih sukoba koje je ona doživela krajem 18. i u prvoj polovini 19. veka, misleći da se to najbolje može postići demokratizacijom društvenog života (»Novu vlast ne zasniva samo sila nego i dobri zakoni«, veli on), čime bi se stvorila spokojna, postojana, miroljubiva i liberalna republika, u kojoj bi bila potvrđena i priznata »sveta prava vlasništva i porodice«.

Za razliku od Evrope, koju su potresali, i još uvek je u to vreme potresaju, ratovi i revolucije, Amerika je, smatra De Tokvil, jedina civilizovana zemlja koja se za to vreme razvijala u miru, a glavni uzrok tome, misli on, treba tražiti u njenim demokratskim institucijama, zasnovanim na načelima reda, međusobne uravnoteženosti pojedinih oblika vlasti, istinske slobode i iskrenog i dubokog poštovanja ljudskih prava, što su nužni preduslovi demokratije i u svim drugim društvima. Ovo se tim pre odnosi na francusko društvo, koje je upoznalo demokratiju bez onih institucija koje treba da ublaže njene mane a istaknu joj prirodne prednosti, odnosno koje, videći već zla koje anarhična demokratija nosi sa sobom, nije upoznalo prednosti koje istinska demokratija može doneti.

De Tokvil zamišlja da bi moglo, i trebalo, da bude ustanovljeno takvo društvo »u kome bi svi, videći u zakonu svoje delo, voleli zakon i bez muke mu se potčinjavali; u kome bi se autoritet vlasti uvažavao kao nužan, a ne kao od boga dat, te ljubav prema državnom poglavaru ne bi bila nikakva strast, nego jedno razložno i spokojno osećanje«. Ovo stoga što ljude ne izopćava vlast ili navikavanje na poslušnost, već korišćenje moći koju smatraju nezakonitom i poslušnost vlasti koju smatraju uzurpiranom i ugnjetavskom.

Tražeci, sa tog stanovišta, u američkom društvu obrazac same demokratije, a ne previ-

dajući činjenicu da to nije jedini oblik demokratske vlasti, Aleksis de Tokvil detaljno i kritički analizira sve demokratske institucije ovog društva i njihovu realizaciju u praksi, pri čemu vrlo oštroumno i pedantno, a u ponečem i vizionarski (kao, npr., kad govori o opasnostima od »tiranije većine«, ili o hedonističkom karakteru američke civilizacije i o opsednutosti materijalnim dobrima i uopšte sticanjem njenih ljudi, i sl.) ukazuje i na negativne strane takve demokratije, tako da njegovo delo predstavlja prvu celovitu studiju o demokratiji u gotovo svim njenim aspektima, što je imalo veliki uticaj na dalji razvoj ne samo sociološke misli (mnogi De Tokvila smatraju jednim od osnivača sociologije), nego i demokratskih procesa u evropskim društvima. Ne treba posebno ni isticati da ova knjiga, s obzirom na (ne)prilike u kojima se nalazi naše društvo, ima za nas ne samo istorijsku ili teorijsku vrednost, nego i sasvim praktičan značaj. Njenoj privlačnosti svakako će dosta doprineti i odličan prevod našeg iskusnog i renomiranog prevodioca dr Živojina Živojinovića.

Mileta Prodanović

NOVEKNJIGENOVEKNJIGENOVEKNJIGENOVEKNJIGENOVEKNJIGENOV

rodnim običajima i nekim osnovnim psihičkim crtama /moralna osetljivost, osećanje simpatije itd./ piše Cvijić u svom članku »Jedinstvo južnih Slovena«, objavljenom 1920. na francuskom u časopisu Scientia. U istom članku on veli: »Usled migracija Srbi i Hrvati su se toliko izmešali i jedni u druge tako upleli, da je danas nemoguće odeliti ih, čak i sa geografskog gledišta«. Pa ipak, uočavajući ove velike sličnosti, to Cvijića ne sprečava da uoči i razlike u običajima, veri, jeziku i mentalitetu južnih Slovena, posebno između onih istočnih i »zapadnih«.

Ono gde greše karakterolozi Jugoslavena koji se trude da dokažu da postoji jedan jedin-

različitosti. Mnogi misle da je Cvijić naivno verovao da će se jugoslovenska ideja bez teškoća realizovati u sveopštem jugoslovenskom raju. U svom poznatom članku, »O našoj državi« iz 1920. godine, ovaj velikan naše kulture kaže da se ispunila ideja jugoslovenstva, ali i to da ova, ne tako stara ideja, »ima još da hvata korene«. Cvijić kao oštrogodi posmatrač i pronicljivi etnopsiholog, međutim, ne smatra da će naše narodno stapanje proći bezbolno i bez kriza. »Naportiv! Njih će biti više i dugotrajnijih. Jer... ima drukčijih načina života, čak drukčijeg pogleda na svet i život; politički i društveni pojavi naše države postaju komplikovaniji, uzajamno prilagodavanje između stanovništva naših raznih oblasti mora izazvati poremećaje, krize, sudare«. Ali, i to je karakteristično za

likov etnopsihologa, naučnika i mislioca, nije bez racionalnog i iskustvenog uporišta. Svoja očekivanja postepenog sazivljavanja naših različitih naroda i mentaliteta, on temelji na našem međusobnom sve boljem upoznavanju i razumevanju, a za to su potrebni strpljenje i vreme (»sačekajmo ljude da prevru«). Osim toga, i rekao bih čak pre svega, on svoju nadu zasniva na »čestitoj državi«, tj. državi »društvene i ekonomske pravde«. Svoj trezveni i umni ogled »O našoj državi« ovaj veliki naučnik završava poetski, gotovo lirski. »Tinja pod pepelom i leže se nešto novo, drukčije od dosadašnjeg«. Mi danas, opet, ovoga puta sa zebnjom, očekujemo šta će to uskoro da se »izleže«. □ □ □